

**รูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม**
A SCHOOL CURRICULUM ADMINISTRATIVE MANAGEMENT MODEL INTEGRATING WITH PRINCIPLES OF
SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY IN SCHOOLS UNDER
THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 26 MAHASARAKHAM

ธงชัย จันทร์ปัญญา^{1*} อูรสา พรหมทา² และ อรุณ ชัยกระเดื่อง²

Thongchai Janpanya^{1,*}, Urasa Promta² and Arun Suikraduang²

¹สาขาวิชาการบริหารจัดการการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม 44000

²คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม 44000

¹Program in Educational Management, Faculty of Education, Rajabhat Maha Sarakham University,
Maha Sarakham 44000, Thailand

²Faculty of Education, Rajabhat Maha Sarakham University, Maha Sarakham 44000, Thailand

*Corresponding author: E-mail: mjanpanya@gmail.com

รับบทความ 27 สิงหาคม 2562 แก้ไขบทความ 30 กันยายน 2562 ตอรับบทความ 3 ตุลาคม 2562 เผยแพร่บทความ มกราคม 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม 2) เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เลือกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง โดยเป็นบุคลากรในโรงเรียนบรบือ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้น แบบประเมินความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ PHD FIT Model: Plan (การวางแผน) Human (ความพร้อมของบุคลากร) Do (การทำหลักสูตร) Formation (การสร้างรูปแบบการใช้หลักสูตร) Implement (การดำเนินการจัดการเรียนรู้) และ Test (ตรวจสอบ นิเทศ ติดตาม ประเมินผล)

2. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม ตามรูปแบบ พบว่ารูปแบบการบริหารจัดการเพื่อจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.98 และผู้บริหารโรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการเพื่อจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.42 และผู้บริหารโรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่าควรให้ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ จึงจะส่งผลให้ครูมีความมั่นใจ ในการจัดการเรียนรู้ และส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารจัดการ, หลักสูตรสถานศึกษา, หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) to create a school curriculum administrative management model integrating with principles of sufficiency economy philosophy in schools under the Secondary Educational Service Area Office 26 Mahasarakham, 2) to examine the results after the implementation of the developed

school curriculum administrative management model. Action research was conducted with the samples, selected through purposive sampling, consisting of personnel from Borabue School. The tools used for gathering data were an interview form, an evaluation form to evaluate the developed model, and a set of questionnaires of satisfaction toward the developed school administrative management. Data were analyzed by using content analysis, mean and standard deviation.

The findings were as follows:

1. The Model of School Curriculum Administrative Management Integrating with Principles of Sufficiency Economy Philosophy in Schools under the Secondary Educational Service Area Office 26 Mahasarakham consisted of six aspects as a PHD FIT Model: Plan (Planning), Human (Personnel Readiness), Do (Curriculum Construction), Formation (Model Construction for Curriculum Implementation), Implement (Implementation of Learning Management), and Test (Validation, Supervision, Monitoring and Evaluation).

2. The evaluation results after the implementation of the developed model revealed that the developed model as perceived by school administrators, teachers and school basic educational committee was suitable at a high level of mean scores of 3.98, and the satisfaction level at a high level of mean scores of 4.42. School administrators, teachers and school basic educational committee suggested that parents, communities, and related agencies should become involved in administrative management, which would result in teachers being confident in learning management and student quality outcomes.

Keywords: Administrative Management Model, School Curriculum, Principles of Sufficiency Economy Philosophy

บทนำ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ให้เห็นถึงแนวทางในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับให้ดำเนินในทางสายกลาง เพื่อก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งภายใต้สถานการณ์ปัจจุบันหลายหน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชน ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาและปรากฏความสำเร็จเป็นรูปธรรมมากขึ้น และจากความมุ่งหมายและหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ในหมวด 1 มาตรา 6 ว่าด้วยการจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขอย่างใดก็ได้ การจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544, หน้า 16) และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 13) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ ได้กำหนดมาตรฐาน ส.3.1 ว่า “เข้าใจ และสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต และการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ” และยังกำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานในข้อที่ 1 ว่า “มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 3)

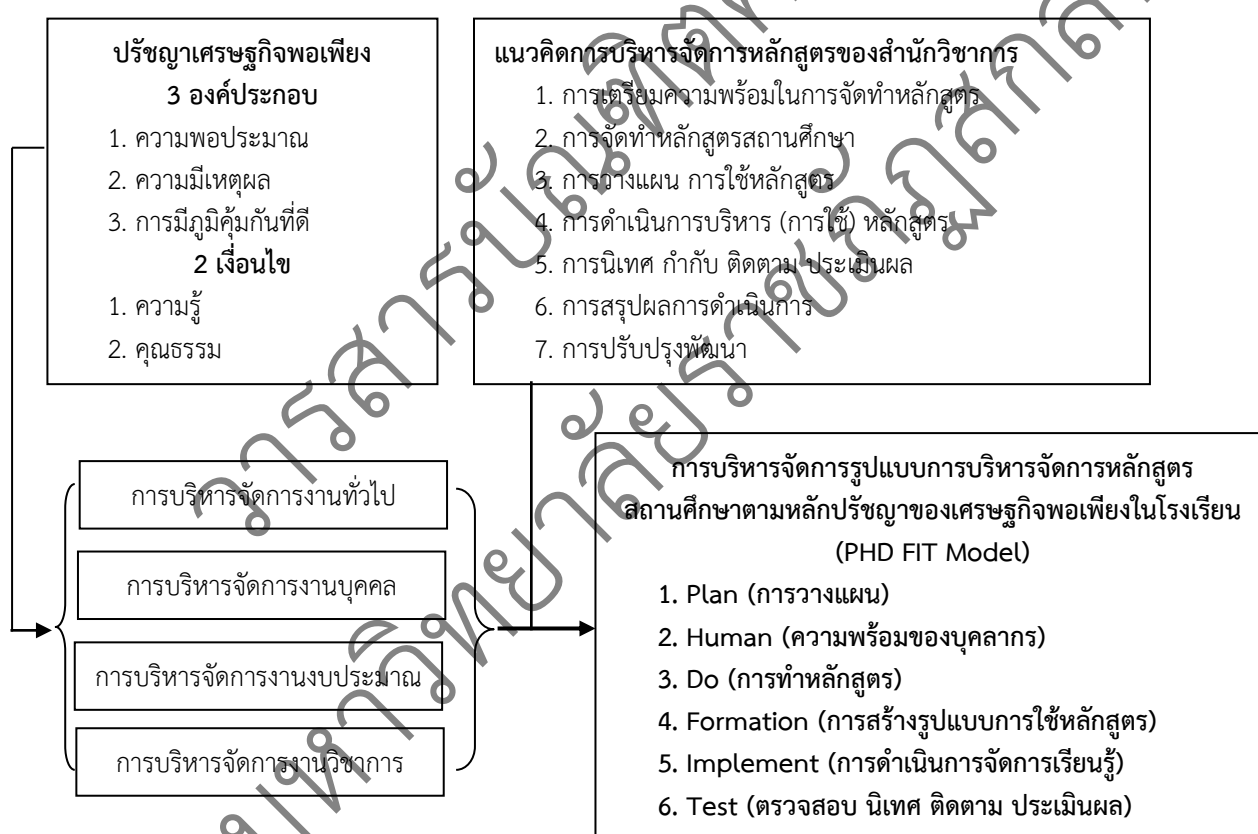
กระทรวง กรม เขตพื้นที่การศึกษา ตลอดจนถึงระดับโรงเรียน ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การปฏิบัติ โดยจัดให้ประชากรได้เรียนรู้ และนำไปเป็นแนวทางการดำรงชีวิต มุ่งการสร้างความรู้ โดยน้อมนำปฏิบัติตนไปในทางสายกลาง ความเข้าใจที่ถูกต้องและนำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม มุ่งเน้นให้สถานศึกษาน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน และบริหารจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้เรียน ให้เป็นผู้มีคุณธรรมนำความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาไปสู่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และโรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยงานระดับปฏิบัติ แต่การดำเนินการของหน่วยงานดังกล่าวยังประสบปัญหาการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การปฏิบัติ ประสบปัญหาหลายประการ กล่าวคือ ระดับกระทรวงศึกษาธิการ ขาดผู้มีความรู้ ความเข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ ผู้ดำเนินการขับเคลื่อนหลักมีจำนวนไม่พอสอดคล้องความต้องการการดำเนินงาน ด้วยคุณภาพ ไม่ราบรื่นเท่าที่ควร การประสานการดำเนินงานระหว่างเครือข่ายยังไม่ชัดเจน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550 ก, หน้า 50)

ผู้วิจัยในฐานะเป็นครูผู้สอน และเจ้าหน้าที่งานวิชาการ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา ต้องการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน การบริหารจัดการเรียนรู้ที่ผ่านมายังไม่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนได้อย่างสมบูรณ์ ยังไม่ได้รับการสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการเรียนอย่างแท้จริง และควรให้ความสำคัญในการบริหารจัดการหลักสูตรโดยให้คณะครูที่มีบทบาทสำคัญมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอันเป็นผลจะได้ร่วมกันแก้ปัญหาให้ตรงจุด ผู้เรียนมีความภูมิใจในหลักสูตรที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ สภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน วัฒนธรรมที่แตกต่างกันในการจัดการเรียนรู้นั้น หลักสูตรสถานศึกษาจึงเป็นแนวทางในการส่งเสริมและสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ผู้เรียนรู้สักรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้ปกครองและครูมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการจึงจะสามารถแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจงโดยเป็นบุคลากรจากโรงเรียนบรบือ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี ดังนี้

1. แบบประเมินเพื่อตรวจสอบความสอดคล้อง (IOC) ของรูปแบบเพื่อการวิจัย
2. แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ครู และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. แบบสอบถามเพื่อประเมินรูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม
4. แบบประเมินความพึงพอใจต่อการใช้ รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 3

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard)

ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม ได้กำหนดขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยไว้ เป็น 3 ระยะ 6 ขั้นตอน ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันจากโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม และรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดองค์ประกอบของการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม จากการศึกษาหลักแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระยะที่ 2 สร้างและยืนยันรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างรูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการศึกษาในระยะที่ 1 มาพัฒนาเป็นกรอบแนวทางในการสร้างรูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม

ขั้นตอนที่ 5 การยืนยันรูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม โดยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้

ระยะที่ 3 การประเมินและสรุปผล

ขั้นตอนที่ 6 นำรูปแบบที่ได้ไปสอบถามถามคิดเห็นแล้วนำข้อมูลมาสรุปผลความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม

สรุปผลการวิจัย

1. ผู้วิจัยได้นำรวบรวมประเด็นสัมภาษณ์และสังเคราะห์เอกสาร ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

การบริหารจัดการโรงเรียน ต้องมีนโยบายน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม โดยนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้องร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนซึ่งช่วยกันวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและมองอนาคต กำหนดกลยุทธ์ให้มีการดำเนินงานของทางโรงเรียน โดยการร่วมมือของคณะครูในโรงเรียนซึ่งจะมองเห็นอนาคตของเป้าหมายได้อย่างชัดเจนไม่ว่าจะเป็นวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ พันธกิจ โดยมีเป้าหมายผู้เรียนมีทักษะ การคิด การวิเคราะห์ แก้ปัญหาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการการศึกษา โดยคำนึงถึงพื้นฐานของบริบทของโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อม ครู บุคลากรทางการศึกษา องค์กรชุมชน ผลการพัฒนาสรุปรูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 6 ด้าน (PHD FIT Model) 1) Plan (การวางแผน) 2) Human (ความพร้อมของบุคลากร) 3) Do (การทำหลักสูตร)

4) Formation (การสร้างรูปแบบการใช้หลักสูตร) 5) Implement (การดำเนินการจัดการเรียนรู้) และ 6) Test (ตรวจสอบ นิเทศ ติดตาม ประเมินผล) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 Plan (การวางแผน) ได้แก่ การวางแผนการดำเนินงานโดยกำหนดวิสัยทัศน์ปรัชญาและเป้าหมายของหลักสูตรสถานศึกษาโดยให้มีทิศทางที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนและความต้องการของนักเรียนโดยมีผู้มีส่วนได้เสียกับการจัดการศึกษาได้ร่วมกันกำหนดขึ้น ได้แก่ ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง นักเรียน กรรมการสถานศึกษา ตลอดจนผู้แทนขององค์กรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ ปรัชญา และเป้าหมายของหลักสูตรสถานศึกษา กำหนดขอบข่ายการบริหารจัดการ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และนโยบายของโรงเรียน ประชุมชี้แจงทุกฝ่ายเพื่อทำความเข้าใจและเป็นแนวทางในการพัฒนา ไปใช้ในการวางแผนบริหารจัดการในงาน 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) การบริหารงานวิชาการ 2) การบริหารงานงบประมาณ 3) การบริหารงานบุคคล และ 4) การบริหารงานทั่วไป

1.2 Human (ความพร้อมของบุคลากร) ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาเพื่อสร้างความตระหนักและองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดประชุม อบรม สัมมนา ศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ส่งเสริมให้แสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งส่งเสริมการดำเนินชีวิตและปฏิบัติการกิจหน้าที่ตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานของสถานศึกษา

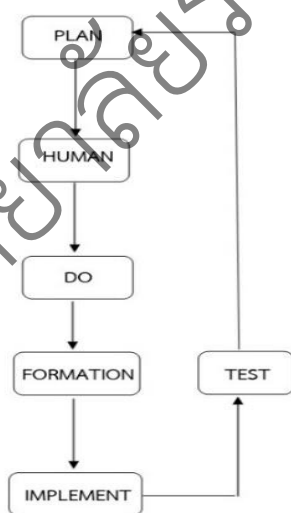
1.3 Do (การทำหลักสูตร) ได้แก่ วิเคราะห์ข้อมูล กำหนดวิสัยทัศน์ กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กำหนดโครงสร้างหลักสูตร จัดทำหลักสูตร จัดทำสาระการเรียนรู้ จัดทำมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด กำหนดเวลาเรียน จัดทำคำอธิบายวิชา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

1.4 Formation (การสร้างรูปแบบการใช้หลักสูตร) ได้แก่ สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ จัดหา เลือกใช้และพัฒนาสื่อวางแผนการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การวัดและประเมินผล แนวโน้ม นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลและวิจัยเพื่อพัฒนา

1.5 Implement (การดำเนินการจัดการเรียนรู้) ได้แก่ ดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้ของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงรายชั้นและบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1.6 Test (ตรวจสอบ นิเทศ ติดตาม ประเมินผล) ได้แก่ ตรวจสอบ กำกับ ติดตาม การดำเนินการจัดการเรียนรู้ สรุปผลการดำเนินงาน ประเมินผลการดำเนินงาน ปรับปรุงพัฒนา นิเทศภายในโรงเรียน

PHD FIT Model

PHD FIT Model

2. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม ตามรูปแบบ พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.98 และผู้บริหารโรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความพึงพอใจ

ต่อการบริหารจัดการเพื่อจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.42 และผู้บริหารโรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่าควรให้ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ จึงจะส่งผลให้ครูมีความมั่นใจ ในการจัดการเรียนรู้ และส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน

อภิปรายผลการวิจัย

รูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. รูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม พบว่า มีองค์ประกอบ 6 ด้าน 1) Plan (การวางแผน) ได้แก่ การวางแผนการดำเนินงานโดยกำหนดวิสัยทัศน์ปรัชญาและเป้าหมายของหลักสูตรสถานศึกษาโดยให้มีทิศทางที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนและความต้องการของนักเรียนโดยมีผู้มีส่วนได้เสียกับการจัดการศึกษา ได้ร่วมกันกำหนดขึ้น ได้แก่ ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง นักเรียน กรรมการสถานศึกษา ตลอดจนผู้แทนขององค์กรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด วิสัยทัศน์ ปรัชญา และเป้าหมายของหลักสูตรสถานศึกษา กำหนดขอบข่ายการบริหารจัดการ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และนโยบายของโรงเรียน ประชุมชี้แจงทุกฝ่ายเพื่อทำความเข้าใจและเป็นแนวทางในการพัฒนา 2) Human (ความพร้อมของบุคลากร) ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาเพื่อสร้างความตระหนักและองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดประชุม อบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ส่งเสริมให้แสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งส่งเสริมการดำเนินชีวิตและปฏิบัติการกิจหน้าที่ตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานของสถานศึกษา 3) Do (การทำหลักสูตร) ได้แก่ จิเคราะห์ข้อมูลกำหนดวิสัยทัศน์ กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กำหนดโครงสร้างหลักสูตร จัดทำหลักสูตร จัดทำสาระการเรียนรู้ จัดทำมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด กำหนดเวลาเรียน จัดทำคำอธิบายวิชา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 4) Formation (การสร้างรูปแบบการใช้หลักสูตร) ได้แก่ สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ จัดหา เลือกใช้และพัฒนาสื่อ วางแผนการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การวัดและประเมินผลแบบรวบรัด กำกับ ติดตาม ประเมินผล และวิจัยเพื่อพัฒนา 5) Implement (การดำเนินการจัดการเรียนรู้) ได้แก่ ดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้ของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงรายชั้นและบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 6) Test (ตรวจสอบ นิเทศ ติดตาม ประเมินผล) ได้แก่ ตรวจสอบ กำกับ ติดตาม การดำเนินการจัดการเรียนรู้ สรุปผลการดำเนินงาน ประเมินผลการดำเนินงาน ปรับปรุงพัฒนา นิเทศภายในโรงเรียน เนื่องจากรูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม ได้ผ่านการศึกษา สังเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี หลักการ รูปแบบและการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเพื่อจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านการพิจารณากลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญ มีความสอดคล้องกับนโยบายด้านการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2550) ข้อ 1 เร่งรัดปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักในคุณค่าของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสอดคล้องกับกลยุทธ์ของโรงเรียนต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นให้ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษานำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียนทั้งด้านวิชาการและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีคุณธรรม นำวิชาการ อยู่บนพื้นฐานของความพอประมาณความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว รวมทั้งเงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม (คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550, หน้า 15-16) ดังนั้น รูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาในครั้งนี้ จึงได้รับการยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ตรวจสอบและประเมินรูปแบบ

2. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม พบว่า การบริหารจัดการเพื่อจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครู และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้วิจัยได้นำรูปแบบที่สร้างขึ้นมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณารูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม ไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาและใช้รูปแบบที่ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้นโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ และจากการประเมินความพึงพอใจ

ผู้บริหารโรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีต่อการบริหารจัดการเพื่อจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน อยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ร่วมกันวางแผนจัดทำโครงการบริหารจัดการเพื่อจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน จัดทำปฏิทินปฏิบัติงาน กำหนดเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลการดำเนินงาน ทั้งในด้านการเตรียมความพร้อมบุคลากร ด้านการจัดทำหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการวางแผนและการนำหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ และด้านการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล สรุปผลการดำเนินงาน และปรับปรุงพัฒนา และหาข้อค้นพบ/ประเด็นที่น่าสนใจ ประเด็นที่ต้องการคำตอบเพิ่มเติมแล้วนำไปแก้ไขในการปฏิบัติครั้งต่อไป และได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่าจะต้องมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยประสานงานกับผู้ปกครอง ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา สอดคล้องกับ (Chris peel, J& Ann, II., 1990, p. 89) วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจ ขอบเขตการยอมรับทางวิชาการ ความพึงพอใจในงาน และประสิทธิผลของโรงเรียน พบว่า วัสดุอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอนและวิธีการสอนมีผลต่อขอบเขตการยอมรับวิชาชีพและผลต่อความพึงพอใจของครูรวมทั้งมีผลต่อประสิทธิผล สรุปผลการดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ จึงสรุปได้ว่า รูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม มีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทุกขั้นตอน ซึ่งพบว่า รูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสม และเป็นไปได้ในการนำสู่การปฏิบัติในโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. การเตรียมความพร้อมในการจัดทำหลักสูตร โรงเรียนควรจัดให้ครูเข้ารับการอบรมตามกำหนดของสำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษาจากนั้นจัดให้มีการประชุมคณะครูทั้งหมดเพื่อให้ครูเหล่านั้นได้นำความรู้ความเข้าใจที่ได้รับการอบรมมาขยายผลให้กับบุคลากร ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำหลักสูตรได้รับรู้ร่วมกัน การจัดให้มีการศึกษาดูงานในโรงเรียนที่ดำเนินการประสบผลสำเร็จ มีการวางแผนการพัฒนาบุคลากรส่วนในด้านงบประมาณขอรับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเสียสละทุนทรัพย์ส่วนตัวของผู้บริหารและครูเพื่อให้การจัดทำหลักสูตรสำเร็จรูลงตามเป้าหมายและแนวทางโรงเรียนมีความเห็นว่าจะต้องสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนให้มากขึ้น

2. การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนจะต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดทำหลักสูตรอย่างเป็นรูปธรรมโดยการสร้างความตระหนักให้เกิดกับประชาชนในชุมชน โรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญให้เกียรติกับบุคลากรภายนอกไม่ว่าจะเป็นกรรมการสถานศึกษาผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมให้คนและภูมิปัญญาในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร ส่งเสริมให้บุคลากรของโรงเรียนได้ทำการวิจัยเพื่อให้เห็นแนวทางในการจัดทำโครงสร้างของหลักสูตรและอื่น ๆ ส่งเสริมให้ครูได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน การแก้ไขปัญหาในด้านการสื่อสารระหว่างครูกับนักเรียนเพราะครูได้ร่วมมือกันทุกภาคส่วน ในการวางแผนการใช้หลักสูตร หน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องดังกล่าวคือต้นสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาของชาติจะต้องจัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการโดยเปิดโอกาสให้บุคลากรได้เข้ารับการอบรมเพิ่มขึ้นเพื่อไม่ให้เป็นภาระของทางโรงเรียนที่จะต้องใช้งบประมาณในการอบรมบุคลากรในโรงเรียนซึ่งเป็นความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการให้เกิดความรู้ ความเข้าใจตรงกันในการวางแผนการใช้หลักสูตรสถานศึกษา

3. ในการดำเนินการบริหารหลักสูตรจะต้องมีการกำหนดแผนร่วมกันให้ชัดเจนเพื่อจะได้นำเอาปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากการใช้หลักสูตรตามแผนที่กำหนดไว้นำมาเสนอแล้วทำการวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อหาทางขจัดปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นเพื่อให้การเรียนการสอนของผู้เรียนดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. การนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลกระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาต้น สังกัดโดยเฉพาะเขตพื้นที่การศึกษาจะต้องเป็นหน่วยงานที่ประสานให้เกิดระบบการนิเทศภายนอกให้กับสถานศึกษาเพื่อนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลการใช้หลักสูตร ซึ่งกว่าจะดำเนินการคู้ขนาดนั้นไป

5. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่จัดทำขึ้น ซึ่งต้องดำเนินการวางแผนในการใช้หลักสูตรไว้แล้วจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนอย่างจริงจัง เพื่อให้เห็นผล ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ สำคัญที่สุด คือ การสร้างความตระหนักให้ผู้เรียน เรียนรู้อย่างมีความสุข รู้สึกรัก ตระหนักในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และโรงเรียนสามารถนำรูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตร สถานศึกษาโดยบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์กรในสถานศึกษาได้ทุกระดับ

6. รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน เป็นรูปแบบที่ดีมีความเหมาะสม จึงเห็นควรสนับสนุนให้ผู้บริหารโรงเรียน ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนนำไปใช้ในการจัดทำหลักสูตร

บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ซึ่งต้องให้ความสำคัญ และได้รับการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้อย่างต่อเนื่อง

7. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ควรเน้นการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่พึงาม และคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี และการมี คุณธรรมนำความรู้โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากที่สุด

8. การติดตามดูแลให้นักเรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ถือว่าเป็น พันธกิจสำคัญของโรงเรียนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้นักเรียนที่จะอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข

9. การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้บริหารจัดการอันเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการสืบสานงานพระราชดำริ ให้ถือว่าเป็นความสำคัญอย่างยิ่ง โรงเรียนต้องมีการวางแผนที่มีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงาน และต้องมีการพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

10. การนำรูปแบบไปใช้ในโรงเรียนควรมีการศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบอย่างละเอียดจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ พร้อมทั้ง นำความรู้ที่ได้ไปวางแผนปฏิบัติทุกเรื่อง และโรงเรียนต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ครู บุคลากรทางการศึกษา กรรมการ สถานศึกษา ชื่นพื้นฐานผู้ปกครอง ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ โดยการจัดประชุม อบรม สัมมนา หรือจัดทำเอกสารเผยแพร่ และควรให้ ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ จึงจะส่งผลให้ครูมีความมั่นใจในการจัดการเรียนรู้ และส่งผลต่อ คุณภาพผู้เรียน

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

- 1) ผู้บริหารควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้
- 2) ความพร้อมของบุคลากรในสถานศึกษา
- 3) ระดับการศึกษาและความพร้อมของผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย
- 4) แหล่งข้อมูลที่เป็นส่วนสนับสนุนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
- 5) แนวทางหรือการวางแผนในการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนอย่างจริงจัง
- 6) ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน
- 7) การประสานงานกับชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมและสร้างความเข้าใจกับกระบวนการใช้หลักสูตรสถานศึกษาดังแต่เริ่มต้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *คู่มือการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). *พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2548*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การ รับส่งสินค้า.
- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *คู่มือคำรับรองการปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2551*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมารธรรม.
- คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร?*. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจพอเพียง.
- คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. (2550). *ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา (2550-2554)*. ศูนย์ประสานงานกลางการดำเนินการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริสำนักงานพัฒนาการศึกษานักเรียน นักศึกษาและกิจการพิเศษ. กรุงเทพฯ: สำนักปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ.

Chris peel, J & Ann, H. (1990). *A study of Factor Contributing to Achieving and Sustaining School Effective in Elementary School*. DAL. 51/07 A.